

PESEL

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

EGZAMIN MATURALNY Z CHEMII
Formuła od 2015 („NOWA MATURA”)

POZIOM ROZSZERZONY

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 20 stron (zadania 1–39) i 5 stron tabel.
2. Ewentualny brak zgłoś osobie nadzorującej egzamin.
3. Odpowiedzi do każdego zadania zapisz w miejscu na to przeznaczonym.
4. W rozwiązaniach zadań rachunkowych przedstaw tok rozumowania prowadzący do ostatecznego wyniku oraz pamiętaj o podaniu jednostek.
5. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym lub niebieskim tuszem/atramentem.
6. Nie używaj korektora, a błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
7. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie będą oceniane.
7. Podczas egzaminu możesz korzystać z Karty wybranych wzorów i stałych fizykochemicznych na egzamin maturalny z biologii, chemii i fizyki, linijki oraz kalkulatora.
8. Na tej stronie wpisz wyraźnie swój pesel

Kwiecień 2018

Czas pracy:
180 minut

Za rozwiązanie
wszystkich zadań
można otrzymać
łącznie
60 punktów

Zadanie 3 (2 pkt)

Izotop lutetu $^{177}_{71}\text{Lu}$ jest wykorzystywany w medycynie nuklearnej jako emiter cząstek β^- . Stosowany jest do tzw. „celowanej” radioterapii. Jego działanie polega na dołączeniu się do cząstek, które wiążą się z receptorem pewnych typów komórek. Promieniowanie niszczy wówczas tylko ten typ komórek i to w ograniczonym obszarze organizmu. Fakt, że ^{177}Lu jest także γ -emiterem pozwala na wykorzystywanie go również w diagnostyce medycznej (obrazowanie).

Zapisz równanie rozpadu promieniotwórczego β^- izotopu $^{177}_{71}\text{Lu}$.

.....

Pacjent otrzymał 10mg dawki ^{177}Lu . Wiedząc, że czas połowicznego rozpadu ^{177}Lu wynosi 6,7 dnia, oblicz, po jakim czasie jego zawartość w organizmie nie będzie większa od 0,16mg (1,6% pierwotnej dawki). Wynik podaj w przybliżeniu do 1 dnia.

Odpowiedź .....

Zadanie 4 (2pkt)

Płytkę miedzianą o masie 50 g zanurzono w roztworze wodnym zawierającym $\text{Zn}(\text{NO}_3)_2$ i AgNO_3 . Po pewnym czasie płytkę wyjęto z roztworu, opłukano wodą destylowaną, osuszono i zważono. Stwierdzono, że masa płytki w wyniku doświadczenia wzrosła o 1,52 g.

Podaj skład procentowy płytki po doświadczeniu w procentach masowych, z dokładnością do 0,1%.

Odpowiedź .....

Zadanie 5 (1pkt)

Do naczynia zawierającego roztwór nasycony BaSO_4 w równowadze z osadem wprowadzono porcję stałego BaSO_4 . **Określ, czy ta czynność zmieni stężenie jonów Ba^{2+} w roztworze. Odpowiedź uzasadnij. Doświadczenie przeprowadzono w temperaturze 298K**

Informacja do zadań 6 i 7

Analiza pewnego związku nieorganicznego wykazała obecność w nim 38,07% tlenu, 26,58% potasu i 35,35% chromu.

Zadanie 6 (1pkt)

Ustal wzór rzeczywisty związku, przyjmując że jest on zgodny ze wzorem empirycznym (elementarnym).

Zadanie 7 (1pkt)

Narysuj wzór strukturalny związku (Lewisa) z uwzględnieniem rodzajów wiązań w nim występujących.

Informacja do zadań 8 i 9

Iloczyn jonowy wody był wyznaczony w trzech różnych temperaturach:

Temp [K]	K_w
298	$1,0 \cdot 10^{-14}$
313	$2,9 \cdot 10^{-14}$
373	$5,2 \cdot 10^{-13}$

Zadanie 8 (1pkt)

Określ na podstawie powyższych danych, czy dysocjacja wody jest reakcją egzo- czy endotermiczną. Odpowiedź uzasadnij.

.....
.....

Zadanie 9 (1pkt)

Użyj danych z tabeli i wyznacz pH wody w temperaturze 373K.

Odpowiedź .....

Zadanie 10 (1pkt)

Celem doświadczenia jest ustalenie, w której z dwu probówek oznaczonych literami A i B znajduje się tripeptyd: ala-ser-gly a w której ala-tyr-gly.

Do dyspozycji mamy następujące odczynniki:

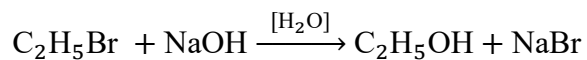
- świeżo wytrącony roztwór wodorotlenku miedzi(II)
- kwaz azotowy(V)
- wodny roztwór azotanu(V) ołowiu(II)

Który z odczynników należy wybrać aby jednoznacznie określić, która z probówek zawiera ala-ser-gly a która ala-tyr-gly? Odpowiedź uzasadnij.

.....
.....

Informacja do zadań 11 i 12

Poniższa tabela przedstawia wyniki wyznaczania szybkości reakcji:

Przy różnych stężeniach substratów (przy $T = \text{const}$)

Doświadczenie	NaOH [mol/dm ³]	C ₂ H ₅ Br [mol/dm ³]	Szybkość reakcji [mol/dm ³ ·s]
1	1,00	1,00	$1,6 \cdot 10^{-3}$
2	0,25	0,25	$1 \cdot 10^{-4}$
3	0,5	1,00	$8 \cdot 10^{-4}$
4	1,00	0,5	$8 \cdot 10^{-4}$

Zadanie 11 (2pkt)

Wyznacz równanie kinetyczne reakcji w oparciu o dane zawarte w tabeli.

Odpowiedź: .....

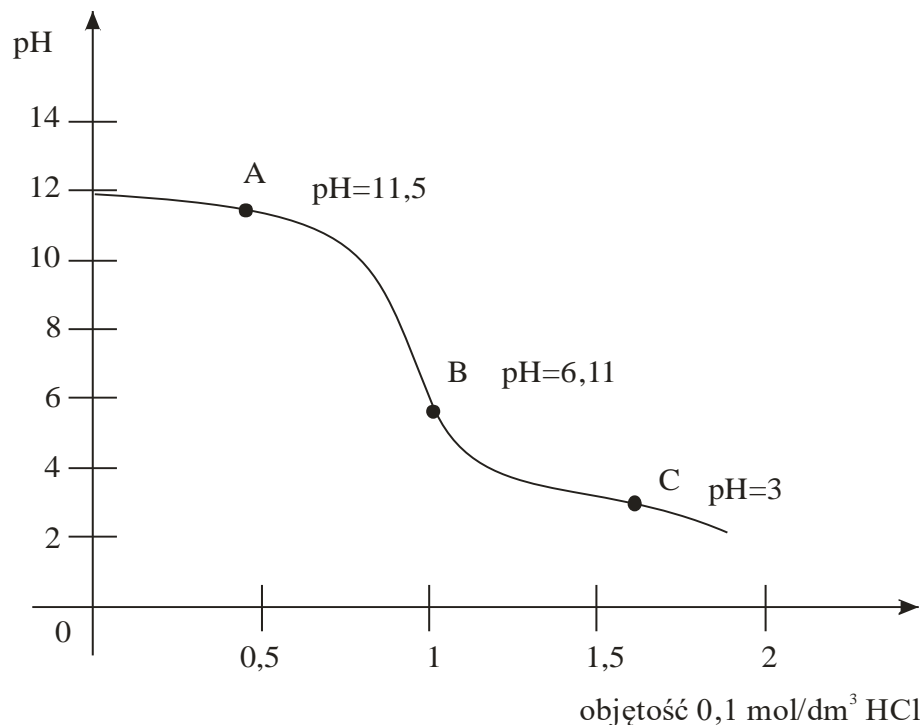
Zadanie 12 (1pkt)

Określ, na podstawie danych zawartych w tabeli czy stwierdzenie:

„Zmiany stężeń substratów mają wpływ na wartość stałej szybkości reakcji przy $T = \text{const}$ ”
jest fałszywe czy prawdziwe. Odpowiedź uzasadnij odpowiednimi obliczeniami.

Informacja do zadań 13, 14 i 15

Przeprowadzono miareczkowanie próbki zasadowego roztworu kwasu 2-aminopropanowego roztworem kwasu solnego o stężeniu $0,1 \text{ mol/dm}^3$. Zmianę pH roztworu rejestrowano przy pomocy pH-metru. Otrzymane wyniki zarejestrowano na przedstawionym poniżej wykresie.

Zadanie 13 (1pkt)

Napisz wzory półstrukturalne form kwasu 2-aminopropanowego, które dominują w mieszaninie reakcyjnej w punktach A, B i C o wartościach pH podanych na wykresie.

A	B	C

Zadanie 14 (2pkt)

Zapisz w formie jonowej skróconej, stosując wzory półstrukturalne reagentów organicznych, równanie dwu kolejnych reakcji:

1. Przejścia z formy A do B:

.....

2. Przejścia z formy B do C:

.....

Zadanie 15 (1pkt)

Uzupełnij poniższy tekst, wstawiając w luki w poniższym tekście słowa „kwasu” lub „zasady” w celu uzyskania prawdziwych stwierdzeń:

Aminokwas występujący w roztworze o pH odpowiadającemu punktowi **B** w reakcji:

1 z zadania 14 pełni rolę ..... Brönsteda

2 z zadania 14 pełni rolę ..... Brönsteda

Informacja do zadań 16 i 17

Pewien dostępny w handlu wybielacz zawiera chloran(I) sodu o stężeniu $0,7 \text{ mol/dm}^3$.

Zadanie 16 (1pkt)

Oblicz wartość stałej dysocjacji zasadowej (K_b) jonu ClO^- . Skorzystaj z danych zawartych w tablicach umieszczonych na końcu arkusza.

Odpowiedź .....

Zadanie 17 (2pkt)

Oblicz wartość pH roztworu wybielacza przyjmując, że jedyną substancją obecną w wybielaczu odpowiedzialną za odczyn roztworu jest NaClO .

Odpowiedź .....

Zadanie 18 (3pkt)

Reakcja pomiędzy 2-bromobutanem a wodorotlenkiem potasu w zależności od warunków jej przeprowadzania prowadzi do otrzymywania różnych produktów.

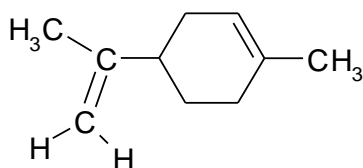
Uzupełnij poniższą tabelę wpisując wzory strukturalne produktów organicznych reakcji oraz informacje o typie i mechanizmie reakcji wybierając odpowiednie określenie spośród podanych poniżej.

substytucja elektrofilowa, substytucja rodnikowa, substytucja nukleofilowa, addycja elektrofilowa, addycja nukleofilowa, eliminacja

Warunki prowadzenia reakcji			
Bezwodny etanol, 78°C			Środowisko wodne, 20°C
Związek 1	Związek 2	Związek 3	Związek 4
Typ i mechanizm reakcji			

Zadanie 19 (2pkt)

Cytryna i pomarańcza zawierają ten sam związek – limonen, którego wzór strukturalny przedstawiono poniżej:

Związek ten tworzy dwa enancjomery, z których jeden nadaje charakterystyczny zapach pomarańczy a drugi cytrynie. **Wskaż chiralny atom węgla w cząsteczce limonenu – zaznacz go ***

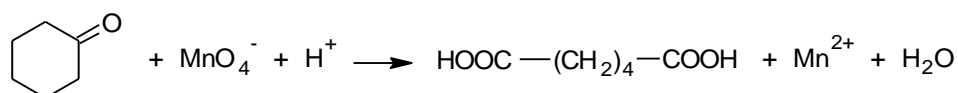
Oba enancjomery po uwodornieniu tworzą nasycone produkty. **Czy te produkty będą nadal optycznie czynne? Odpowiedź uzasadnij.**

.....
 .....

Zadanie 20 (2pkt)

Ketony nie ulegają działaniu większości utleniaczy ale ulegają wolno zachodzącym reakcjom rozszczepienia po potraktowaniu ich gorącym, stężonym roztworem KMnO_4 . Pęknięciu ulega wiązanie $\text{C}-\text{C}$ sąsiadujące z grupą karbonylową – powstają wtedy cząsteczki kwasów karboksylowych o łącznej ilości atomów węgla w cząsteczkach równej ilości atomów węgla w utlenianym ketonie. Utlenianie cyklicznych ketonów prowadzi do otrzymywania kwasów dikarboksylowych.

Poniżej przedstawiony jest schemat reakcji utleniania cykloheksanonu:

Zapisz w formie jonowej z uwzględnieniem liczby oddawanych lub pobieranych elektronów (zapis elektronowo – jonowy) równania procesów redukcji i utleniania zachodzących podczas tej przemiany.

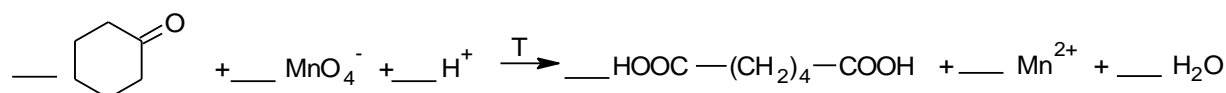
Równanie reakcji redukcji:

.....

Równanie reakcji utleniania:

.....

Dobierz i uzupełnij współczynniki stechiometryczne w poniższym schemacie:

Zadanie 21 (1pkt)

Dane są sole o następujących wzorach:

Korzystając z wartości stałych dysocjacji, wybranych słabych kwasów i słabych zasad w roztworach wodnych podanych w tabelach na końcu testu, **określ odczyn wodnych roztworów tych soli.**

Wpisz wzory soli w odpowiednie miejsca w tabeli zgodnie z odczynem jaki wykazują ich roztwory wodne.

pH < 7	pH=7	pH > 7

Zadanie 22 (2pkt)

Emolienty – to środki kosmetyczne zmiękczające i wygładzające naskórek. Najskuteczniejszą grupę emolientów stanowią związki o budowie estrowej np. heksa-1,6-dikarboksylan dibutyłu o nazwie handlowej CETIOL B. Działanie emolientów wzmacniają składniki o właściwościach keratolitycznych np. kwas salicylowy.

Źródło: W.Malinka – Zarys Chemii Kosmetycznej, Wyd. Wolumen, Wrocław 1999

Zaprojektuj doświadczenie, które pozwoli na wykazanie, że w roztworze emolientu (CETIOL B) znajduje się również kwas salicylowy. Uzupełnij schemat doświadczenia wpisując nazwę użytego odczynnika wybranego z podanej poniżej listy:

- świeżo wytrącony wodorotlenek miedzi(II)
- wodny roztwór chlorku żelaza(III)
- woda bromowa z dodatkiem wodorowęglanu sodu

Schemat doświadczenia:

Opisz możliwe do zaobserwowania w czasie doświadczenia zmiany potwierdzające obecność kwasu salicylowego w badanym roztworze.

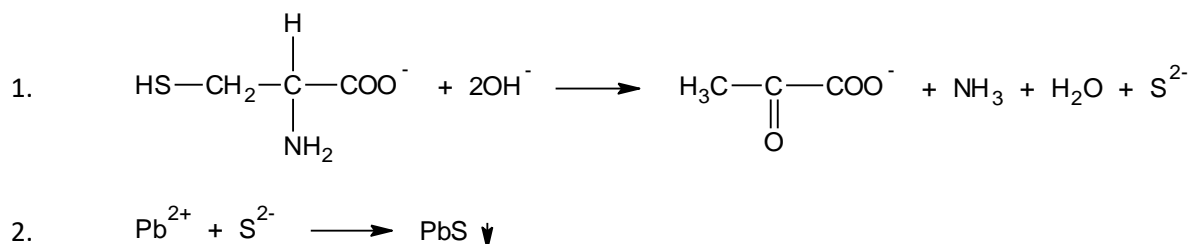
.....

.....

.....

Zadanie 23 (2pkt)

Aminokwasy białkowe zawierające grupy –SH lub –S–S– (zarówno w stanie wolnym jak i związanym w białkach) podczas ogrzewania w środowisku silnie alkalicznym, przekształcają się w kwas pirogronowy, równocześnie uwalniając siarkę w postaci jonów siarczkowych, równocześnie wydziela się amoniak. Jony siarczkowe reagują z jonami ołowiu(II) dając czarny osad PbS. Melatonina nie daje pozytywnego efektu tej reakcji.

Analizowano próbkę mieszaniny aminokwasów o masie 2 g. Oblicz zawartość procentową cysteiny w próbce badanej wiedząc, że na zmiareczkowanie potencjometryczne jonów siarczkowych uzyskanych w reakcji 1 zużyto 25 cm³ roztworu azotanu(V) ołowiu o stężeniu 0,05 mol/dm³. Przyjmij, że reakcja 1 zaszła z 80% wydajnością.

Odpowiedź .....

Informacja do zadań 24 i 25

Aktywność farmakologiczna poszczególnych enancjomerów leków jest często związana z obecnością tylko jednego z nich, podczas gdy drugi jest nieaktywny. Przykładem takiego preparatu jest niesteroidowy lek przeciwzapalny IBUPROFEN. Stwierdzono, że jego aktywność farmakologiczna jest wynikiem działania enancjomeru S zaś drugi z enancjomerów R – jest nieaktywny i nietoksyczny a jednocześnie może ulegać w organizmie przekształceniu w aktywny enancjomer S, co powoduje dłuższy czas działania tego leku w porównaniu z pojedynczym enancjomerem.

Źródło: K.Kulig, A.Jakubowska – Chemia w farmacji
Wyd, Zamkor, Kraków 2012

W systemie R/S ustala się konfigurację oddzielnie dla każdego asymetrycznego atomu węgla w cząsteczce biorąc pod uwagę ustawienie podstawników wokół centrum stereogenicznego (chiralnego) zgodnie z regułami wagi podstawników. Jeśli umieścimy najmniej ważny podstawnik z tyłu cząsteczki a pozostałe podstawniki połączymy zgodnie z regułami ważności to jeśli przemierzamy się od podstawnika o najwyższej wadze przez podstawnik o niższej wadze do podstawnika o najniższej wadze w kierunku zgodnym z ruchem wskazówek zegara, to konfigurację takiego enancjomeru określamy jako R a jeśli w przeciwnym – to S.

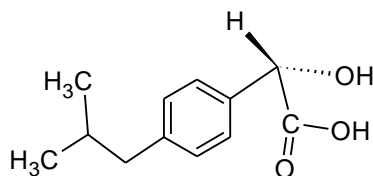
Wyznaczanie ważności podstawników:

O ważności podstawników decyduje liczba porządkowa atomu (Z) połączonego bezpośrednio z atomem asymetrycznym. Atomy o wyższych wartościach Z mają pierwszeństwo przed atomami, których liczby atomowe są niższe np. – OH ważniejszy niż – NH₂. Jeśli liczby atomowe atomów połączonych bezpośrednio z atomem asymetrycznym są takie same dla dwu różnych podstawników to decyduje liczba atomowa kolejnego atomu w podstawniku, np. CHO ważniejszy niż CH₂OH.

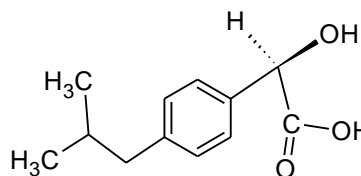
Źródła: M.Litwin, S.Styk-Wlazło, J.Szymańska – To jest chemia 2. Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Wyd. Nowa Era 2013.
A.Persona –Chemia repetytorium. Wyd. Medyk, Warszawa 2012.

Zadanie 24 (1pkt)

Który z poniższych wzorów opisuje aktywny farmakologicznie enancjomer IBUPROFENU?

Wzór 1

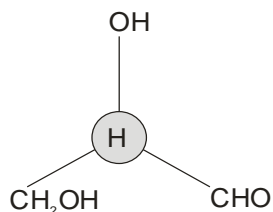
Wzór 2

Uzupelnij poniższy tekst:

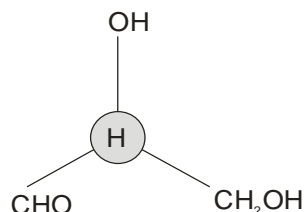
Aktywnym farmakologicznie enancjomerem IBUPROFENU jest enancjomer ..... (S, R), przedstawiony wzorem ..... (1, 2) .

Zadanie 25 (1pkt)

Poniższy rysunek przedstawia wzory rzutowe (Fishera) aldehydu glicerynowego:

Wzór 1

Wzór 2

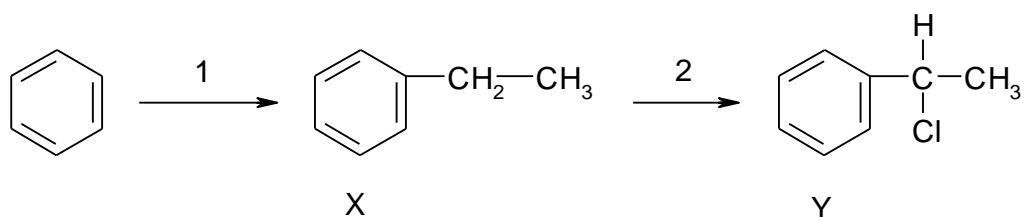
Uzupełnij tekst wstawiając w odpowiednie miejsca poprawnie wybrane określenia z podanych w nawiasie (aldehyd (R)-glicerynowy, aldehyd (S)-glicerynowy)

Wzór 1 przedstawia .....

Wzór 2 przedstawia .....

Zadanie 26 (2pkt)

Schemat przedstawia proces otrzymywania związku Y z benzenu:

Pierwszy etap polega na działaniu na benzen chloroetanem w obecności AlCl_3 jako katalizatora.

Zapisz równanie reakcji z etapu 1 posługując się wzorami półstrukturalnymi związków.

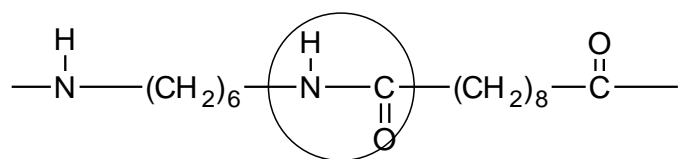
.....

Określ typ i mechanizm reakcji zachodzącej w etapie 2.

.....

Zadanie 27 (2pkt)

Jedna z odmian nylonu ma następujący powtarzający się fragment łańcucha polimeru:

Podaj nazwę grupy oznaczonej okręgiem w powyższym wzorze

.....

Narysuj wzory półstrukturalne monomerów tworzących ten rodzaj nylonu.

	1	2
Wzór		

Zadanie 28 (1pkt)

Nylon jest polimerem kondensacyjnym. Innym przedstawicielem tej grupy związków jest związek tworzony w wyniku polikondensacji etanodiolu i kwasu benzeno-1,4-dikarboksylowego.

Zapisz równanie reakcji tworzenia tego polimeru z n moli każdego z substratów.

Wzory związków przedstaw w postaci półstrukturalnej.

.....

Zadanie 29 (1pkt)

Wyjaśnij dlaczego w wyniku nitrowania aminobenzenu (aniliny) większość wśród produktów reakcji nitrowania stanowi jego m-nitropochodna.

.....

.....

Zadanie 30 (2pkt)

Alkiny ulegają hydratacji w obecności katalizatora siarczanu(VI) rtęci(II) w środowisku kwasu siarkowego(VI). Powstaje wtedy odpowiedni enol, który następnie ulega izomeryzacji (tautomerii enolowo-ketonowej). W wyniku uwodnienia heks-2-ynu powstają dwa produkty, z których jeden daje pozytywny efekt reakcji jodoformowej.

Narysuj oba wzory półstrukturalne produktów reakcji hydratacji heks-2-ynu.

--	--

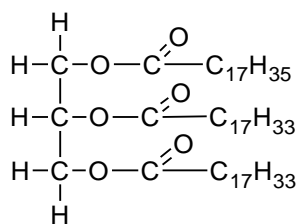
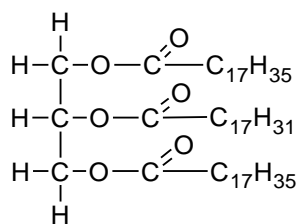
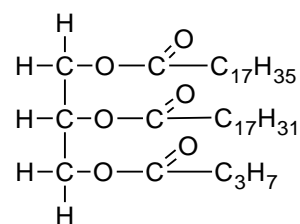
Podaj nazwę systematyczną związku, który daje pozytywny efekt próby jodoformowej.

.....

Zadanie 31 (1pkt)

Liczba jodowa jest to ilość gramów jodu, jaką może przyłączyć 100 g tłuszczu nie zawierającego wolnych kwasów tłuszczowych.

Który z tłuszczów o wzorach półstrukturalnych podanych poniżej będzie miał najwyższą liczbę jodową. Zaznacz poprawną odpowiedź.

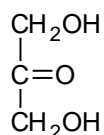
A.**B.****C.**

Zadanie 32 (1pkt)

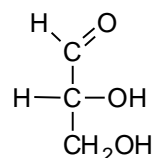
Przeprowadzono doświadczenie polegające na tym, że do dwu probówek zawierających najprostsze monosacharydy dodano świeżo wytrąconego wodorotlenku miedzi(II) (**etap 1**). Następnie obie probówki podgrzano (**etap 2**).

Probówka 1

dihydroksyaceton

Probówka 2

aldehyd glicerynowy

Opisz obserwacje towarzyszące pierwszemu etapowi doświadczenia

probówka 1

.....
.....

probówka 2

.....
.....

Zadanie 33 (2pkt)

Wyjaśnij przyczynę braku różnic w zaobserwowanych efektach reakcji w II etapie doświadczenia. Zapisz odpowiednie równanie reakcji, będące przyczyną tego zjawiska.

.....
.....
.....

Zadanie 34 (1pkt)

W wyniku hydrolizy pewnego tripeptydu otrzymano trzy aminokwasy białkowe: tyrozynę, izoleucynę i cysteinę.

Na podstawie podanych poniżej informacji narysuj wzór półstrukturalny poddanego hydrolizie tripeptydu.

N – terminalny aminokwas, którego reszta jest obecna w tripeptydzie, po ogrzewaniu w środowisku silnie zasadowym w reakcji z wodnym roztworem azotanu(V) ołowiu(II) wytrąca czarny osad.

C – terminalny aminokwas może istnieć w postaci czterech stereoizomerów

Trzeci z aminokwasów w reakcji ze stężonym kwasem azotowym(V) daje żółte zabawienie.

Zadanie 35 (2pkt)

Zapisz równanie reakcji hydrolizy kwasowej i zasadowej etanoamidu w formie jonowej skróconej.

Hydroliza kwasowa

.....

Hydroliza zasadowa

.....

Zadanie 36 (1pkt)

Porównaj produkty hydrolizy mocznika i etanoamidu. W jakim środowisku przeprowadzenie hydrolizy pozwoli na odróżnienie tych dwu substancji. Wybór uzasadnij.

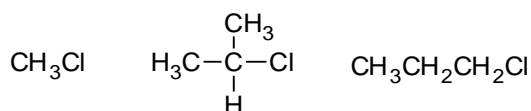
.....

.....

.....

Zadanie 37 (2pkt)

Zapisz wzory półstrukturalne wszystkich węglowodorów, które powstają w reakcji Würtza z następujących substratów:

w wyniku działania na nie metalicznym sodem w środowisku bezwodnym.

1.	2.	3.
4.	5.	6.

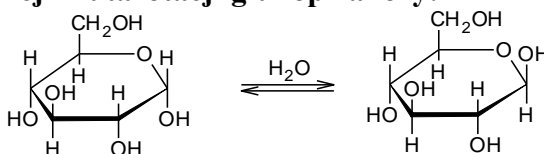
Zadanie 38 (2pkt)

Glukopiranoza występuje w postaci dwu anomerów: α -D-glukopiranozy wykazującej skręcalność właściwą $\alpha_D = +112,2^\circ$ i β -D-glukopiranozy wykazującej skręcalność właściwą $\alpha_D = +18,7^\circ$.

Gdy próbkę któregoś z anomerów rozpuścimy w wodzie, wówczas skręcalność optyczna powoli się zmienia i osiąga stałą wartość $52,6^\circ$. To zjawisko zwane mutarotacją wynika z powolnego przekształcania się czystych anomerów α i β w mieszaninę równowagową. Wartość kąta skręcania płaszczyzny światła spolaryzowanego jest wprost proporcjonalna do stężenia molowego związku. Dla mieszanin kąt ten jest sumą kątów o jakie skręcają płaszczyznę polaryzacji światła poszczególne składniki.

Źródło: J.McMurry –Chemia organiczna, PWN Warszawa 2005

Oblicz stałą równowagi reakcji mutarotacji glukopiranozy:

Wynik podaj z dokładnością do drugiej cyfry po przecinku.

.....
 .....

Zadanie 39 (2 pkt)

Produkty mleczne zawierają w swoim składzie laktozę (cukier mleczny). Stanowi ona istotny problem dla diabetyków, gdyż spożycie produktów zawierających laktozę w znacznym stopniu podnosi stężenie glukozy we krwi.

Zapisz równanie reakcji hydrolizy laktozy (4-O-(β-D-galaktopiranozylo)-β-D-glukopiranozy) korzystając ze wzorów taflowych Hawortha.

Narysuj wzór strukturalny enancjomeru L-galaktozy.

